

ІНТЕГРАЦІЙНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТОМИРСЬКОГО РЕГІОНУ ДО ГЛОБАЛІЗОВАНОГО РИНКОВОГО СЕРЕДОВИЩА

*Проблеми і наслідки адаптації механізму управління потенціалом підприємств
Житомирського регіону до зміни вимог ринкового середовища України*

Постановка проблеми. В сучасних умовах економічного розвитку держави суттєво змінилися головні фактори економічного зростання. Якщо раніше національна економіка розвивалася в основному за рахунок розширеного залучення у виробництво трудових ресурсів, виробничих потужностей, сировини, матеріалів та енергії, то тепер, в ринковій економіці, вирішення багатьох задач стало можливим тільки на основі підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання шляхом більш повного використання досягнень науково-технічного прогресу, використання нової техніки, енергетичних, трудових, капітальних і фінансових ресурсів, всього того, що складає потенціал вітчизняних підприємств.

Мета дослідження. Проаналізувати ефективність управління функціонуванням та розвитком потенціалу підприємств Житомирського регіону як збалансованої економічної системи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню еволюції наукового розуміння терміну "потенціал", дослідженню механізму формування й оцінки потенціалу підприємства та управління ним присвячено багато наукових робіт вчених-економістів. Так, Дороненко М.В. під потенціалом розуміє узагальнену, збірну характеристику ресурсів, що визначають наявність у окремої особи, трудового колективу чи суспільства в цілому ще не виявлених можливостей чи здібностей у відповідних сферах життєдіяльності [1].

На думку Мартюшевої Л.С. та Калишенк В.О. потенціал – це прихована можливість використання виробничої сили ресурсу, що міститься у самому наявному ресурсі [2]. Федонін О.С. визначає, що основний зміст поняття "потенціал підприємства" полягає в інтегральному відображенні (оцінці) поточних і майбутніх можливостей економічної системи трансформувати вхідні ресурси за допомогою притаманних їй персоналу підприємницьких здібностей в економічні блага, максимально задовольняючи в такий спосіб корпоративні та суспільні інтереси. На думку Должанського І.З., Загорної Т.О., Удалих О.О., Герасименко І.М. та Ращупкіної В.М. потенціал підприємства являє собою реальну або ймовірну здатність виконати цілеспрямовану роботу [4]. Краснокутська Н.С. відмічає, що потенціал підприємства можна визначити як можливості системи ресурсів і компетенції підприємства створювати результат для зацікавлених осіб за допомогою реалізації бізнес-процесів [5]. Артемова Л.В. та Рєпіна І.М. трактують сутність потенціалу підприємства як сукупність природних умов і ресурсів, можливостей, запасів і цінностей, що можуть бути використані для досягнення певних цілей [6,7]. Найбільш складна проблема при управлінні потенціалом підприємства – це виявлення елементів і можливостей потенціалу, сукупність і взаємодія яких

створюють об'єктивні передумови для цілеутворення і вибору найбільш раціональної стратегії досягнення цілей, тобто оцінка потенціалу підприємства з урахуванням зовнішнього середовища [8].

Викладення основного матеріалу. В умовах ринкової економіки жорсткі вимоги висуваються стосовно підвищення конкурентоспроможності та ринкової стійкості підприємства. Важливою умовою виконання цих вимог є виявлення та ефективне використання резервів, які є у розпорядженні підприємства. Визначення реальної величини потенціалу дозволяє підприємству вирішувати питання не тільки визначення ринкової стратегії, але й більш ефективного управління власними ресурсами та досягнення оперативних та стратегічних цілей. Ефективна реалізація функцій управління потенціалом пов'язана з оцінкою ефективності використання існуючого на підприємстві потенціалу та його складових, а також з формуванням потенціалу розвитку.

Потенціал підприємства – це максимальні можливості не тільки ресурсів підприємства, які взаємодіють, а й усіх його складових, які приймають участь у господарській діяльності, їх органічної структурно-функціональної взаємодії та формують оптимальний потенціал розвитку підприємства.

Вивчення результатів ринкової перебудови економіки Житомирської області показало, що підприємства регіону не змогли

швидко переорієнтувати свій потенціал на задоволення сучасних потреб суспільства. Однією із причин складного процесу адаптації підприємств області до ринку, до нових умов конкурентного середовища є не завжди ефективне управління потенціалом підприємств.

При дослідженні економічного розвитку підприємств Житомирщини виявлені як позитивні, так і негативні тенденції, що свідчить про різний рівень управління потенціалом підприємств області. У 2007 році забезпечено позитивні тенденції розвитку промисловості. Обсяги промислового виробництва зросли проти попереднього року на 9,1 % (рис. 1). Програмне завдання перевиконане на 4,1 процентних пункти. Серед регіонів України область по цьому показнику займає 15 місце.

Позитивні результати у промисловості досягнуто за рахунок високих темпів приросту виробництва у машинобудуванні (+22,3 %, по програмі +3 %), хімічній (+17,8 %, по програмі +5,5 %), добувній промисловості (+16,7 %, по програмі +10,6 %), целюлозно-паперовому виробництві (+25,8 %, по програмі +6,5 %), оброблені деревини та виробництві виробів з неї (+11,1 %, по програмі +6 %), виробництві мінеральної неметалевої продукції (+9,2 %, по програмі +2,5 %) та харчовій промисловості (+6,5 %, по програмі +3,5 %), що показано в таблиці 1.

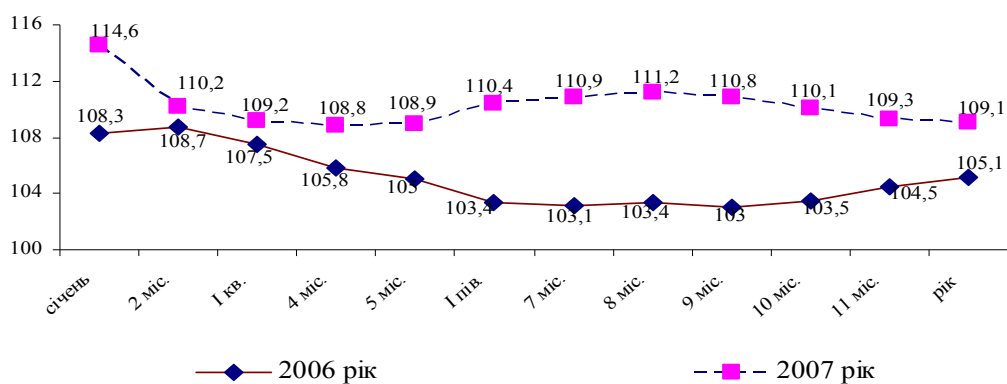

Рис. 1 Динаміка промислового виробництва, у % до відповідного періоду попереднього року

Збережено позитивну тенденцію у розвитку харчової промисловості. За підсумками 2007 року приріст виробництва в порівнянні з 2006 роком склав 6,5 % (рис. 2). Його забезпечено за

рахунок збільшення в 1,5 рази круп'яних виробів, кисломолочних продуктів (+35,9 %), ковбасних виробів (+9,4 %), масла вершкового (+5,3 %) та кондитерської продукції.

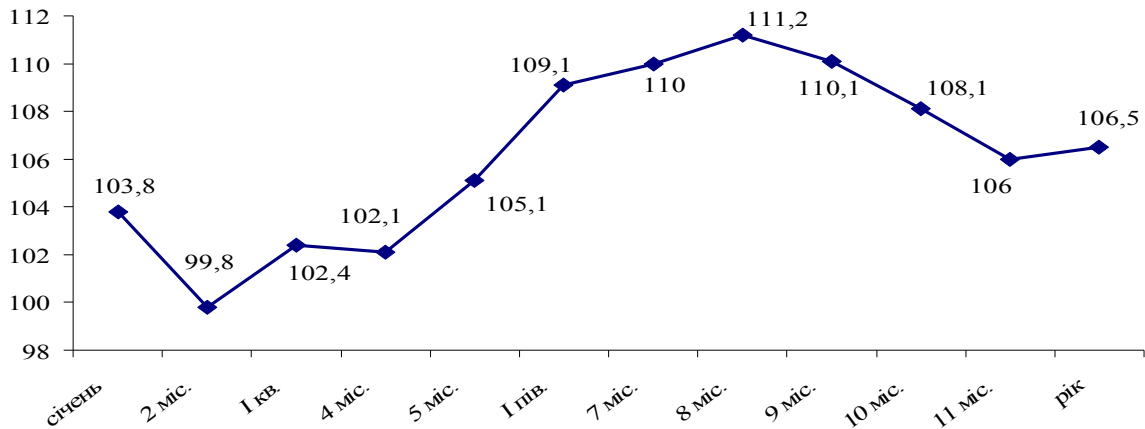

Рис. 2. Динаміка зміни темпів промислового виробництва у харчовій галузі області

Таблиця 1 Основні підсумки роботи промисловості

	Кількість підприємств	Індекс виробництва у %			+, – до Програми на 2007 р. п.п.
		грудень 2007р. до листопада 2007 р.	грудень 2007р. до грудня 2006р.	2007 р. до 2006 р.	
Вся промисловість	340	93,8	107,9	109,1	+4,1
Добувна промисловість	40	106,0	114,6	116,7	+13,7
добування паливно-енергетичних корисних копалин	2	149,3	164,8	65,7	*
добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	38	105,8	114,4	117,0	*
Обробна промисловість	298	91,8	106,7	108,4	+3,4
з неї:					
харчова та перероблення сільськогосподарської продукції	84	84,5	112,1	106,5	+3,5
легка	35	94,9	89,3	97,5	-8,0
виробництво деревини та виробів з неї	30	95,8	101,2	111,1	+5,1
целюлозно-паперова, поліграфічна промисловість та видавнича справа	17	106,1	135,0	125,8	+19,3
хімічна промисловість	16	82,4	118,0	117,8	+12,3
виробництво неметалевих мінеральних виробів	48	101,5	98,9	109,2	+6,7
металургія та оброблення металів	15	88,2	78,1	104,8	-1,7
машинобудування	40	100,9	121,9	122,3	+19,3
Виробництво та розподілення електроенергії	2	105,4	113,1	104,8	+2,8

Що стосується виробництва цукру, то його обсяги у 2007 році до попереднього року зменшились на половину. Цукро заводами за рік вироблено лише 45,9 тис. тонн цукру, проти 94,3 тис. тонн у 2006 році. Скорочення

обсягів виробництва в легкій промисловості на 2,5 % (рис. 3), пов'язане із зменшенням виробництва панчішно-шкарпеткових виробів на 2,1 % (на 300 тис. пар), робочого одягу – на 14 %, постільної білизни – на 56,7 %.

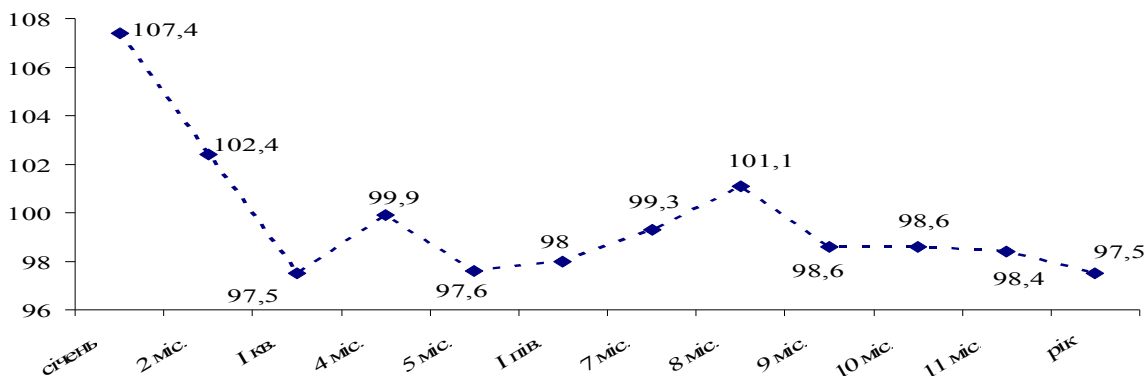

Рис. 3. Динаміка зміни темпів промислового виробництва у легкій промисловості області в 2007 році, %

Позитивним у цій галузі є збільшення виробництва взуттєвих виробів (на 201 тис. пар. або +4,4 % до 2006 року).

Тенденції розвитку машинобудівної галузі забезпечено за рахунок збільшення

обсягів виробництва машин та устаткування сільськогосподарського призначення, верстатів з оброблення металів та вузлів для хімічного устаткування (рис. 4).

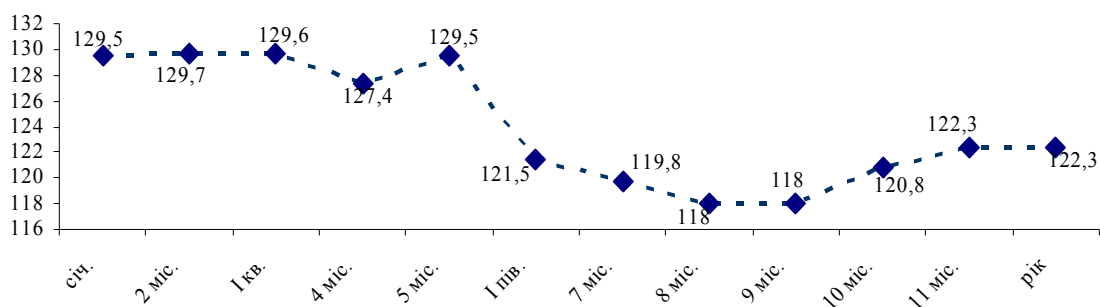

Рис. 4. Динаміка зміни темпів промислового виробництва в галузі машинобудування області у 2007 році, %

У хімічній промисловості нарощування обсягів виробництва відбулося за рахунок випуску фарби та лаків, виготовлених на основі полімерів, а також лікарських препаратів.

Зростання виробництва неметалевих мінеральних виробів забезпечене збільшенням випуску збірних бетонних та залізобетонних виробів для будівництва, лабораторного посуду із скла, емностей для харчових продуктів, цегли керамічної (рис. 5)

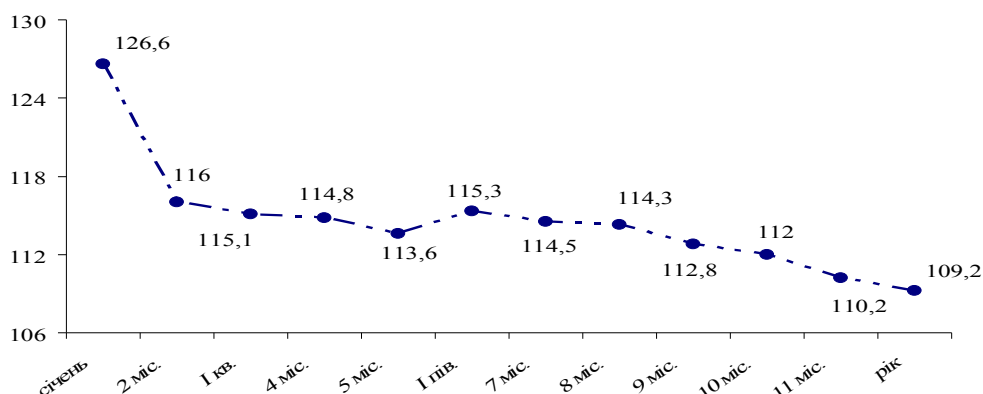

Рис. 5. Динаміка зміни темпів промислового виробництва у виробництві неметалевих мінеральних виробів

Забезпечено також позитивні тенденції розвитку добувної промисловості, приріст продукції отримано за рахунок нарощування видобування піску, гальки, гравію, щебеню та каменю для будівництва (рис. 6).

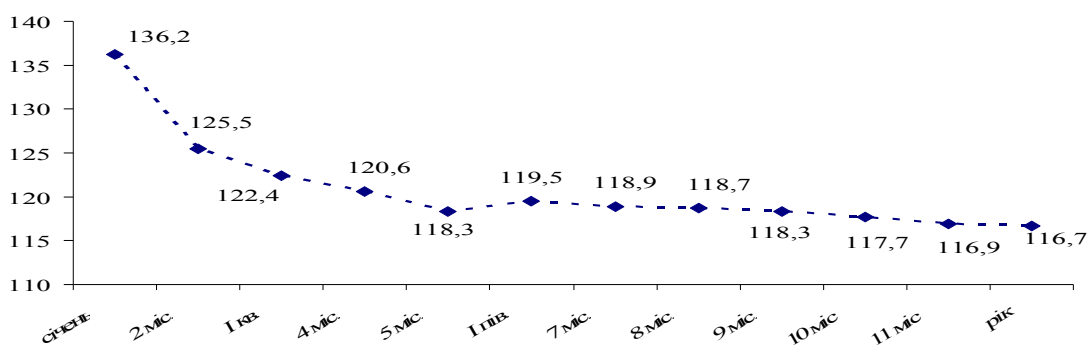

Рис. 6. Динаміка зміни темпів промислового виробництва у добувній промисловості області в 2007 році, %

Уповільнення темпів приросту у галузі металургії та обробленні металів пояснюється скороченням в грудні до листопада 2007 року виробництва легваної сталі (-29,8 % або -33 тонни), збірних металоконструкцій (-5,6 % або -49 тонн), побутових обігрівачів (-44,7 %).

Протягом 2007 року реалізовано промислової продукції на 6960,9 млн. грн., що на 23 % більше передбаченого програмою на 2007 рік. У загальній їх кількості основну частину займають продукти харчування – 32 %. Продукції добувної промисловості реалізовано на 882,6 млн. грн. (12,7 %), фарфорового та скляного посуду, будівельних матеріалів та інших неметалевих мінеральних виробів – на 607,4 млн. грн. (8,7 %), машинобудівної продукції – на 441,2 млн. грн. (6,3 %).

Наведені дані свідчать про наслідки процесу адаптації механізму управління потенціалом промислових підприємств області до сучасного ринкового середовища. Але для об'єктивної оцінки проаналізуємо фінансовий стан суб'єктів господарювання промисловості регіону (рис. 7).

У січні-листопаді 2007 року прибутки одержали 62,1 % промислових підприємств (у 2006 році 59 %). Незважаючи на те, що частка підприємств, які працювали з прибутками збільшилась, сума їх доходів скоротилась до відповідного періоду попереднього року на 19,8 млн. грн. Частка збиткових промислових об'єктів становить 37,9 %, сума отриманих ними збитків збільшилась на 56,8 млн. грн.

Від’ємний фінансовий результат одержано лише у виробництві і розподіленні електроенергії, газу та води (-42,5 млн. грн.).

Найбільш рентабельно працювали підприємства добувної промисловості

(100,4 млн. грн.), переробної (98,3 млн. грн.), з виготовлення неметалевих мінеральних виробів (25 млн. грн.), металургії і оброблення металів (29,4 млн. грн.).

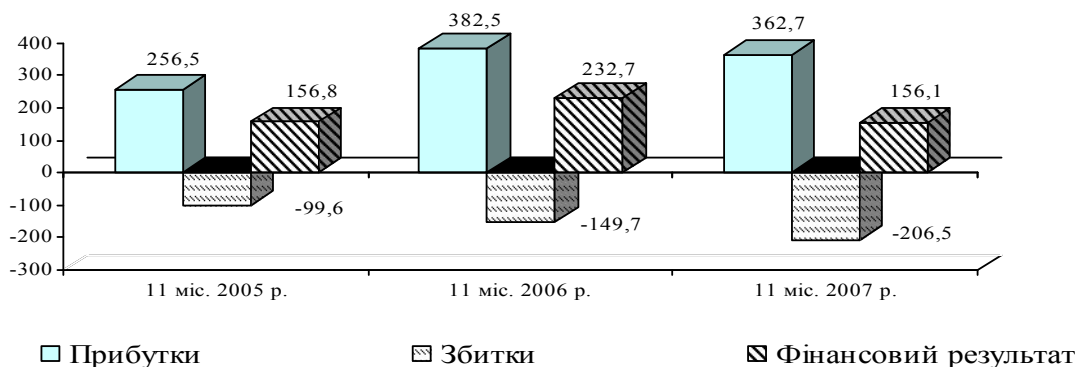

Рис. 7 Формування фінансового результату у промисловості, млн. грн.

Проаналізуємо діяльність підприємств інших галузей Житомирського регіону. Обсяг валової продукції підприємств сільськогосподарства (у порівнянних цінах 2005 року) за 2007 рік склав 3003,5 млн. гривень і зменшився проти попереднього року на 212,6 млн. грн. або на 6,6 % (рис. 8), тобто фактичний темп росту у галузі на 9,6 % менше ніж передбачено програмою

економічного і соціального розвитку області. У сільськогосподарських підприємствах вироблено продукції на 736,4 млн. гривень, що становить 91 % до 2006 року (програмне завдання на 2007 рік недовиконано на 13,4 %), у господарствах населення – відповідно 2267,1 млн. гривень і 94,2 % (менше програмного показника на 7,6 %).

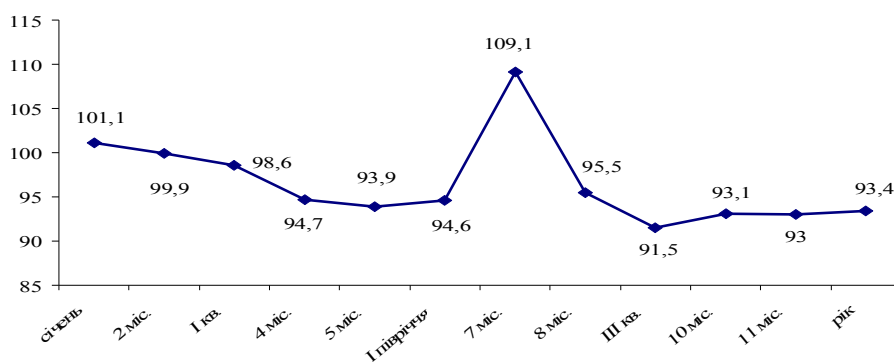

Рис. 8 Динаміка зміни обсягів сільськогосподарського виробництва (наростаючим підсумком з початку 2007 року, у % до відповідного періоду попереднього року)

В минулому році покращилась робота транспорту. Вантажним транспортом перевезено 19,9 млн. тонн вантажів (+15,1% до 2006 року). Вантажообіг збільшився на 29,6 %.

Залізничним транспортом перевезено 17,9 млн. тонн вантажів, що більше попереднього року на 17,3 %. Вантажообіг зріс на 29,9 %.

Автомобільним транспортом (з урахуванням вантажних перевезень, виконаними підприємцями-фізичними особами) перевезено понад 2 млн. тонн вантажів, що на 1% менше попереднього року. На 27,4 % збільшився вантажообіг.

У загальному пасажирським транспортом перевезено 187 млн. пасажирів, що на 5,8 % менше 2006 року, пасажирообіг при цьому зріс на 4,1 %.

На залізниці пасажирські перевезення скоротились на 2,4 % і склали 9,8 млн. чоловік, пасажирообіг зріс на 1 %.

Автомобільним транспортом перевезено 81,1 млн. пасажирів або на 12,1% більше 2006 року, пасажирообіг тут збільшився на 15,3 %.

В будівельному комплексі підприємствами області, що працювали за контрактами підяду та відокремленими підрозділами, які виконували роботи господарським способом виконано будівельних робіт на суму 454,8 млн. грн., що на 13,8% більше ніж у попередньому році.

Обсяг обороту роздрібною торгівлі, з урахуванням діяльності ринків та фізичних осіб, склав 6643,4 млн. грн., що у порівняльних цінах на 30,9 % більше 2006 року.

При дослідженні ефективності механізму управління потенціалом суб'єктів підприємницької діяльності проаналізовано фінансові результати підприємств області. Сума прибутків підприємств області за січень-листопад 2007 року збільшилось до аналогічного періоду попереднього року на 19 % і становить 558,5 млн. гривень.

Частка збиткових підприємств скоротилась на 2,7 процентних пункти і становить 33,2 %. Разом з тим, сума збитків зросла на 34 % і досягла 311,2 млн. гривень.

Загальний фінансовий результат позитивний і становить 247,3 млн. грн. прибутку, що на 4,1 % більше аналогічного періоду попереднього року.

За 11 місяців позитивний фінансовий результат отримано підприємствами промисловості (156,1 млн. грн.), торгівлі (101,4 млн. грн.), сільського, лісового господарства та мисливства (15,6 млн. грн.).

Разом з тим, найбільша частка збиткових підприємств припадає на діяльність у сфері транспорту та зв'язку (50,9 %), охорони здоров'я, надання соціальної допомоги, комунальних та індивідуальних послуг (по 50 %). Із негативним фінансовим результатом закінчили 11 місяців 2007 року підприємства сфери транспорту та

зв'язку (-13,8 млн. грн.), та ті, що здійснюють операції з нерухомим майном, надають послуги оренди та інжинірингу, а також – комунальні та індивідуальні послуги (-17,0 млн. грн.), провадять діяльність у сфері культури та спорту (-2,5 млн. грн.). Все це свідчить про наявні резерви підвищення рівня управління потенціалом підприємств розглянутих галузей регіону.

Рівень управління потенціалом підприємств характеризується також конкурентоспроможністю продукції не тільки на внутрішньому а й на зовнішньому ринках. Проведена робота в сфері зовнішніх відносин та міжрегіонального співробітництва сприяла розширенню географії зовнішньоекономічних зв'язків та зростанню обсягів зовнішньоторговельного обороту області.

Зовнішньоторговельний оборот області за січень-листопад 2007 року зріс до відповідного періоду попереднього року на 40,2 % і склав 637,3 млн. дол. США.

Обсяг експорту товарів зріс до 2006 року на 30,6 % і склав 370,8 млн. дол. США (по програмі – 6,4 %). Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило 104,3 млн. дол. (за січень-листопад 2006 р. – 102,9 млн. дол. США). Зовнішньоторговельні операції в області здійснювались з партнерами 91 країни світу.

Експорт товарів до країн СНД порівняно з січнем-листопадом 2006 р. зріс на 51,1 %, імпорт – у 1,8 раза, до інших країн світу відповідно – на 21,6 % та 42,6 %.

Частка експорту до країн СНД в загальному обсязі становила 35,2 %, до інших країн світу – 64,8 % (за січень-листопад 2006 р. відповідно 30,3 % та 69,7 %).

Експортні поставки до Російської Федерації у загальному обсязі експорту становили 19,3 %, Італії – 14,3 % Німеччини – 10,2 %, Туреччини – 5,7 % (рис. 9).

В товарній структурі експорту переважали деревина та вироби з неї – 16,7 %, машини і обладнання – 11,8 %, текстиль та вироби з текстилю – 9,5%, мінеральні продукти – 9,3 %, шкіряна і хутряна сировина і вироби з неї – 9,2 %, готові харчові продукти – 6 %.

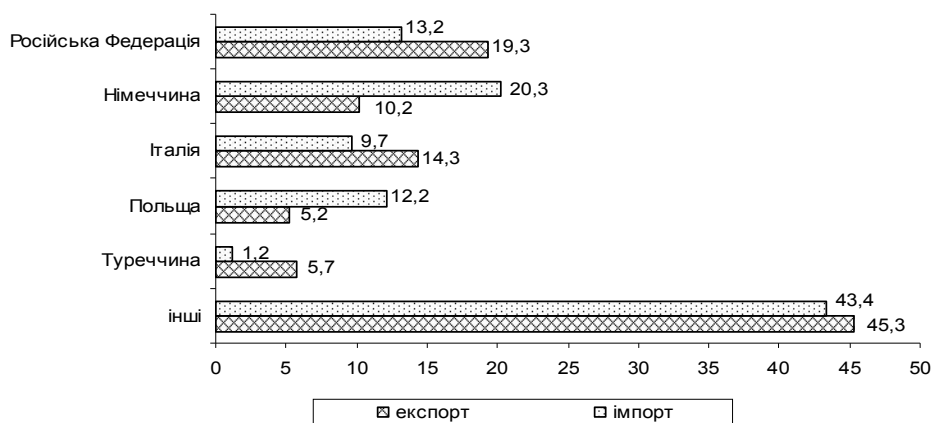

Рис. 9. Основні країни-партнери області у зовнішній торгівлі товарами

Висновки та перспективи подальших досліджень. Адаптація механізму управління формуванням і розвитком потенціалу підприємств Житомирського регіону до зміни умов конкуренції дозволить підвищити гнучкість виробництва, задовольнити попит і пропозицію на конкурентоспроможну продукцію на більш вигідних умовах, ніж це здійснюють конкуренти, підвищити ефективність діяльності, що в цілому сприятиме зростанню потенціалу як окремих підприємств, так і регіону та держави в цілому.

Список використаної літератури:

1. Дороненко М.В. Трудовой потенциал организации: понятие, сущность, структура // Служба управления персоналом. Интерактивный интернет-журнал. – 2004. – № 3 (27.06.04).

2. Мартюшева Л.С., Калишенко В.О. Инновационный потенциал предприятия как объект экономического исследования // Финансы Украины. – 2002. – № 10. – С. 61-65.

3. Федонін О.С., Репіна І.М., Олексюк О.І. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2004. – 316 с.

4. Должанський І.З., Загорна Т.О., Удалий О.О., Герасименко І.М., Рацупкіна В.М. Управління потенціалом підприємства: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 362 с.

5. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.

6. Артемова Л.В. Инвестиции и инновации. Словарь-справочник от А до Я. М.: Дело и сервис, 1998.

7. Репіна І.М. Підприємницький потенціал: методологія оцінки та управління // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. – 1998. – № 2. – С. 262-271.

8. Гавва В.Н., Божко Е.А. Потенціал підприємства: формування та оцінювання: Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 224 с.

ШВАБ Людмила Іллівна – кандидат, доцент, кафедри економіки Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

- економіка підприємства;
- управління потенціалом підприємства;
- дослідження рівня доходів та якості життя населення України.

ШВАБ Ольга Валеріївна – аспірант, Київський національний університет технології та дизайну

Наукові інтереси:

- проблеми формування, використання та оцінки інтелектуального капіталу;
- мотивація і оцінка діяльності персоналу;
- трудовий потенціал підприємства.